

Date: 3rd July-2026

O‘ZBEKISTONDA SUD MUSTAQILLIGINI TA’MINLASH VA ODIL
SUDLOVGA ERISHISH DARAJASINI OSHIRISHNING HUQUQIY
MEKANIZMLARI

Ismoilov Turg‘un

Nizomiy nomidagi O‘zbekiston milliy pedagogika universiteti
Tarix fakulteti Milliy g‘oya ma’naviyat asoslari
va huquq ta’limi yo‘nalishi 1-bosqich talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada O‘zbekiston Respublikasida sud hokimiyati mustaqilligini ta’minlash va odil sudlovga erishish darajasini oshirishning huquqiy mexanizmlari tahlil qilinadi. Sud-huquq tizimida amalga oshirilayotgan islohotlarning mazmuni, ularning qonunchilik asoslari hamda amaliy ahamiyati ilmiy-huquqiy nuqtai nazardan yoritiladi. Shuningdek, sud mustaqilligini mustahkamlashga qaratilgan milliy va xalqaro huquqiy standartlar asosida tegishli taklif va tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Kalit so‘zlar: sud hokimiyati, sud mustaqilligi, odil sudlov, huquqiy davlat, sud-huquq islohotlari, qonun ustuvorligi, sudyalarning maqomi, inson huquqlari, huquqiy mexanizm.

Har qanday demokratik huquqiy davlatning asosiy belgilaridan biri mustaqil va adolatli sud tizimining mavjudligidir. Sud hokimiyati davlat hokimiyatining alohida va mustaqil tarmog‘i sifatida fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilish, qonun ustuvorligini ta’minlash hamda jamiyatda adolat mezonlarini qaror toptirishda muhim o‘rin tutadi. O‘zbekiston Respublikasida keyingi yillarda sud-huquq tizimini isloh qilish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylandi.[2,45-b] Xususan, sudlarning mustaqilligini ta’minlash, sudyalarning daxlsizligini kuchaytirish, sud faoliyatiga noqonuniy aralashuvlarning oldini olish hamda odil sudlov sifatini oshirish bo‘yicha keng ko‘lamli huquqiy va institutsional choralarni amalga oshirilmoqda. Sud mustaqilligi va odil sudlov tushunchalari o‘zaro chambarchas bog‘liq bo‘lib, biri ikkinchisining samarali faoliyat yuritishi uchun zarur huquqiy asos hisoblanadi va mustaqil bo‘lmagan sud tizimi adolatli qaror chiqarishga qodir emas, odil sudlov mavjud bo‘lmagan jamiyatda esa qonun ustuvorligi va fuqarolarning davlatga bo‘lgan ishonchi susayadi. Sud mustaqilligi deganda sudlarning o‘z faoliyatini amalga oshirishda qonundan boshqa hech qanday ta’sir, bosim yoki aralashuvsiz ish yuritishi tushuniladi. Bu tamoyil xalqaro huquqda ham e’tirof etilgan bo‘lib, sud hokimiyatining mustaqilligi demokratik boshqaruvning ajralmas elementi sifatida qaraladi.[5,98-b] Huquqshunos olimlar M.X. Rustambayev, A.X. Saidov va B.B. Mirboboyevlarning ilmiy qarashlariga ko‘ra, sud mustaqilligi nafaqat sudyaning ichki e’tiqodi asosida qaror qabul qilish huquqi, balki uning tashqi ta’sirlardan himoyalanganligini ham anglatadi. Sudyaning mustaqilligi qonuniy kafolatlar bilan ta’minlanmasa, odil sudlovning amalga oshirilishi qiyinlashadi. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 136-moddasida sudyalarning mustaqil bo‘lib, faqat qonunga bo‘ysunishi belgilangan. Hech kim sudyalarning odil sudlovni amalga oshirish faoliyatiga aralashishga haqli emas. Mazkur konstitutsiyaviy norma sud hokimiyatining mustaqilligi uchun

Date: 3rd July-2026

fundamental huquqiy asos bo'lib xizmat qiladi. Odil sudlovga erishish darajasi va uning ahamiyati. Odil sudlov — sud tomonidan ishlarni qonuniylik, xolislik, tenglik va adolat tamoyillari asosida ko'rib chiqish hamda hal etish jarayonidir. Odil sudlovning asosiy maqsadi inson huquqlari va erkinliklarini samarali himoya qilishdan iborat.[7,12-b] Huquq nazariyasida odil sudlovga erishish darajasi quyidagi mezonlar orqali baholanadi:

1. sud qarorlarining qonuniyligi;
2. sud muhokamasining oshkoraligi;
3. taraflarning tengligi;
4. sudga murojaat qilish imkoniyatining mavjudligi;
5. sud qarorlarining ijro etilishi;
6. fuqarolarning sud tizimiga bo'lgan ishonchi

Bugungi kunda O'zbekistonda sud tizimining ochiqligini ta'minlash maqsadida elektron sudlov tizimi, onlayn sud majlislari, sud qarorlarini internet tarmog'ida e'lon qilish kabi mexanizmlar joriy etilib, bu esa fuqarolarning odil sudlovga bo'lgan ishonchini oshirishga xizmat qilmoqda. Sud mustaqilligini ta'minlashning huquqiy mexanizmlaridir va sud mustaqilligini ta'minlash uchun bir qator huquqiy mexanizmlar amal qiladi. Birinchidan, sudyalarning tayinlanishi va faoliyat yuritish tartibining qonun bilan belgilanishi muhim kafolat hisoblanadi. O'zbekistonda Sudyalar oliy kengashining tashkil etilishi sud korpusini shakllantirish jarayonining shaffofligini oshirishga xizmat qilmoqda. Ikkinchidan, sudyalarning daxlsizligi instituti mavjud. "Sudlar to'g'risida"gi Qonunga muvofiq, sudyani javobgarlikka tortish yoki unga nisbatan protsessual harakatlarni amalga oshirish maxsus tartibda amalga oshiriladi. Uchinchidan, sudlarning moddiy va moliyaviy mustaqilligini ta'minlash mexanizmlari yaratilgan. Sudlarning davlat budjetidan alohida moliyalashtirilishi ularning boshqa organlarga qaram bo'lib qolishining oldini oladi. To'rtinchidan, sud faoliyatiga aralashganlik uchun yuridik javobgarlik belgilangan. Bu norma sudyalarga nisbatan bosim o'tkazish holatlarining oldini olishga xizmat qiladi. Beshinchidan, sud qarorlarini yuqori instansiya sudlari tomonidan qayta ko'rib chiqish instituti mavjud bo'lib, u sud xatolarini bartaraf etish va adolatni tiklash imkonini beradi.[8,45-b] O'zbekistonda sud-huquq islohotlarining zamonaviy bosqichi. 2017–2025-yillar davomida mamlakatda sud-huquq tizimini modernizatsiya qilishga qaratilgan ko'plab normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilindi. Jumladan, sudlarning haqiqiy mustaqilligini ta'minlash, inson huquqlarini himoya qilish va odil sudlov samaradorligini oshirish ustuvor vazifa sifatida belgilandi. Ayniqsa, ma'muriy sudlarning tashkil etilishi fuqarolar va davlat organlari o'rtasidagi nizolarni hal etishda yangi bosqichni boshlab berdi, mazkur sudlar davlat organlari faoliyati ustidan sud nazoratini kuchaytirdi. Shuningdek, "habeas corpus" institutining kengaytirilishi, tergov organlari vakolatlarining sud nazoratiga o'tkazilishi ham inson huquqlarini himoya qilishning muhim kafolatlaridan biri bo'ldi. Sud majlislari audio va video qayd etilishi, elektron hujjat almashinuvi, "E-sud" tizimining joriy etilishi esa sud ishlarini ko'rib chiqishning shaffofligini oshirdi.[12,34-b] Sud mustaqilligi va odil sudlov masalasi bugungi globallashuv sharoitida nafaqat huquqiy, balki siyosiy va ijtimoiy ahamiyatga ham ega. Fuqarolarning sud tizimiga bo'lgan ishonchi davlatning demokratik rivojlanish darajasini belgilovchi asosiy

Date: 3rd July-2026

ko'rsatkichlardan biridir. Sud mustaqilligi ta'minlangan davlatlarda korrupsiya darajasi kamayadi, investitsion muhit yaxshilanadi, inson huquqlari samaraliroq himoya qilinadi. Shu sababli sud-huquq tizimini yanada takomillashtirish, sudyalarning malakasini oshirish va xalqaro standartlarni milliy qonunchilikka implementatsiya qilish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan hisoblanadi. Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda sud mustaqilligini ta'minlash va odil sudlovga erishish darajasini oshirish bo'yicha izchil huquqiy islohotlar amalga oshirilmoqda. Sudyalarning mustaqilligi, daxlsizligi, sud tizimining ochiqqligi va shaffofligi odil sudlovning muhim kafolatlari hisoblanadi. Kelgusida sud-huquq tizimini xalqaro standartlar asosida yanada takomillashtirish fuqarolarning huquq va erkinliklarini ishonchli himoya qilish hamda huquqiy demokratik davlat qurilishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. – Toshkent: O'zbekiston, 2017.
2. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2021.
3. Rustambayev M.X. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyaviy huquqi. – Toshkent: TDYU nashriyoti, 2020.
4. Saidov A.X. Inson huquqlari: nazariya va amaliyot. – Toshkent: Adolat, 2019.
5. Mirboboyev B.B. Sud hokimiyati va sud-huquq islohotlari masalalari. – Toshkent: TDYU nashriyoti, 2018.
6. Odilqoriyev X.T., Tulteyev I.T. Davlat va huquq nazariyasi. – Toshkent: Adolat, 2020.
7. Islomov Z.M. Huquq nazariyasi. – Toshkent: TDYU nashriyoti, 2019.
8. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: Adolat, 2023.
9. O'zbekiston Respublikasining "Sudlar to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2021.
10. O'zbekiston Respublikasining "Sudyalarning oliy kengashi to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2017.
11. Mamatqulov B. Sud hokimiyati mustaqilligi – demokratik davlatning muhim belgisi. – Toshkent: Huquq va burch jurnali, 2022.
12. To'xtashev A. O'zbekistonda sud-huquq islohotlarining zamonaviy yo'nalishlari. – Samarqand: Yurisprudensiya ilmiy jurnali, 2023.
13. Karimov D. Odil sudlovni ta'minlashning xalqaro-huquqiy standartlari. – Buxoro: Huquqiy tadqiqotlar jurnali, 2024.

